

Asıl kimlik mi, uyduruk kimlik mi?

Memed Karêr

1. Atalarımızın kendini tanımlaması ve Yaşar Kaya'nın iddiaları

(Yaşar Kaya'nın iddiaları için bakınız: *Dersim kimliği*, 2005 tarihinde yazılan makaleyi güncel tartışmalara katkı sunması açısından yeniden yayınlıyoruz.
http://www.dersimnews.com/haber_detay.php?id=672 , 16.08.2009)

Tarihimiz atalarımız tarafından bize sözlü olarak aktarıldığından, bu yazımda kaynak olarak yaşlılarımızın anlatımlarını gösteriyorum. Bu yaşlılarımızın çoğunun ayrıntılı kimlikleri, daha önceki Zazaca yazılarımda geçtiği için burda sadece adlarını anarak kaynak gösteriyorum.

Atalarımızın bizi nasıl tanımladığına dair burda kısa bir iki örnekle yetinmek istiyorum: (geniş bilgi için bakınız, <http://www.sansaderesi.com> "Pil u kamilunê ma ra gore namê zon u miletê ma" 1 ve 2) Dayımın (1934 doğumlu, şimdi 65 yaşında) tanık olarak bana anlattıklarına göre Mamekiye'nin eski adliyenin yakınında 1938 den sonraki ilk şehirleşmesi aşamasında kahvehanelerde bir kısım yaşlılarımız "Biz Kırmanc'ız¹" derken, bir kısım yaşlılarımız da "Biz Zazayız, dilimiz Zazacadır" diyorlarmış. Diğer birçok yaşlılarımız gibi, Hasan Amca da Kırmanc'ın Kürtleri tanımlayan bir tabir olduğunu söylemektedir. Dersim'de Sünni Kürtler için kullanılan Kurr tanımlamasının daha sonraları ortaya çıktığını yine Hasan Amca söylemektedir. Dolayısıyla Yaşar Kaya'nın "*Dersim'in ne olduğu konusunda çoğunlukla dışarıdan yapılan tanımlamalar esas alındı. Dersim'de yaşayan ve "sözlü tarihi" günümüze kadar taşıyan atalarımızın söylemleri, hiç ama hiç dikkate alınmadı...*" sözü gerçeği yansıtmamaktadır ve geniş kapsamlı bir araştırmanın sonuçları olmadığı da bellidir. Y.K.nın yine yazısının sonlarına doğru "*Eger bu toplumun genel adı Zaza olsaydı İç Dersim neden bu ismi tarihin hiç bir kesitinde kullanmadı?*" demesi de, yukarıda belirttiğim gibi atalarımızın "Biz Zazayız, dilimiz Zazacadır" gibi söylemlerinden habersiz olduğunu gösterdiği gibi, iç Dersimi de iyi tanımadığını gösteriyor. Kendini Zaza olarak tanımlayan bu atalarımızın yanında, yine İç Dersim'deki Pilvancıku ve Mılzı aşiretleri, ki bunlarla artık akraba olmuşuz, günümüzde de hâlâ kendilerini Kırmanc, komşularını ise Zaza olarak tanımlamaktalar. Her ne kadar bazıları İç Dersime yerleşmiş bu Pilvancku ve Mılzuların Kırmancıyı (Kürtçeyi) sonradan öğrendiklerini söylese de, burda önemli olan Kürtçe konuşanların Kırmanc olarak tanımlanmasıdır. Ayrıca Alevilik değil, dil esas alınarak Kürtçe konuşanlar Kırmanc, Zazaca konuşanlar ise Zaza olarak tanımlanmışlardır. Bu Mılzı ve Pilvanckuların gençleri sadece Zazaca konuşuyorken, yaşlıları Zazaki ve Kırmancı dillerinin ikisini de konuşurlar. Bu Mılzı ve Pilvanckular tıpkı Sünni Kırmancılar gibi Zazaca ve Kırmancı'yı birbirine karıştırmadan net bir şekilde tanımlamaktalar. Bizim dilimizi Zazaki/Dımilki olarak tanımlarken, kendi dilleri diye tanımladıkları Kürtçe'yi de Kırmancı olarak adlandırmaktalar. Kırmancıye/Kurmancıye tabirlerini de Kürt ülkesi olarak tanımlamaktalar. Dersim Zazalarının da bu tabiri benimsemelerinin nedenini de, kendilerini bu Kırmancı Mılzı, Pilvancku ve diğer Alevi Kırmancılarla bir saymalarına bağlamaktalar. Bunu bu şekilde net olarak dile getirmekteler. Y. K.nın güneyli Zazalar için: "*Kırmanc isminin Kurmanc dolayısı ile de Kürt ile karıştırılıyor olması Dersimin bu bölgedeki halkının bu isimden feraget etmesine neden olmuş olacağı olasılığı güçlüdür.*" demesi de mantıklı değildir, çünkü Kırmancı ve Kurmancı telaffuzları Kürtlerde bir şive farkıdır, bazı Kürtler "Kurmancı" derken, büyük çoğunluk "Kırmancı" demektedir. Y. K.nın devamla: "*Dersim de herşey net ve açıktır Kırmancı ve Kırdışki vardır.*" demesi de Kırmancı ile Kırdışki'nin aynı dilin adı

¹ Kırmancı, etnik bir tanım olarak Kürt demektir, daha dar anlamda ise tebaa durumundaki Kürt köylülerini belirtir. Bu ad, kendilerini tanımlamak için, şimdi Zazaca konuşan İç Dersim'deki Pilvancku da dahil olmak üzere, Türkiye, İran, Irak ve Suriye Kürtleri tarafından kullanılmaktadır. Yabancılar tarafından kullanılan Kürt tabiri, Kırmancılar tarafından sonradan benimsenmiş bir tabirdir.

olduğu ve Kuzey Zaza bölgesindeki kullanım şeklinin yanlış olduğundan habersiz olduğunu göstermektedir. Güneyli Zazaların Kürtçe'ye, Kırmancki ve Kırdışki ayrımı yapmaksızın Kırmancki de, Kırdışki de dediklerini duymuşumdur, ayrıca Kırdışki'nin Kırmancki olduğunu diğer bazı yaşlılar gibi Ap Bego Demeniz de söylemektedir ve kendisi hâlâ hayattadır.

Y. K.'nin yine yazısının sonlarına doğru "*İç Dersim kendine Kırmanc derken, Dersimi çevreleyen bölgeler kendilerini başka adlandırıyorlar. Bu durum nasıl açıklanmalı?*" demesi de, yukarıya aktardığım bilgilerden de anlaşıldığı gibi, doğru bir değerlendirme değildir. "Ma Zazayme, zonê ma Zazakiyo (Biz Zazayız, dilimiz Zazacadır)" diyen atalarımız İç Dersimlidir. Dediğim gibi sadece bazı atalarımız "Ma Kırmancime (Biz Kırmancız)" demişler. İç Dersim'de Zazaca konuşan, "Ma Kırmancime" diyen Alevi Kırmanc Mılu ve Pilvancku aşiretlerinin etkisini unutmamak gerekir. Zaten İç Dersim'de "Ma Kırmancime" diyen o bazı atalarımız, sözünü ettiğim o Mılu ve Pilvanckılara da Kırmanc diyorlar. *Dersim* adı Zazacada yerliler tarafından *Dêsım* diye söylenir ve doğu bölgesi için kullanılır. Batı bölgesine *Şixsen* (< *Şix Hesên*) denir. *Dersim* adının tarihi kökeni dilbilimci Dr. Zılfı Selcan tarafından detaylı açıklanmıştır (bakınız: *Zaza Ulusal Sorunu, 1996/2004* 2.5).

Y. K., "Biz Kırmancız" diyen atalarımız ve yaşlılarımızı baz alırken, bu atalarımızın Kürtler için de Kırmanc tabirini kullandıklarını duymamış gözüküp işin o kısmını belirtmiyor. Bu atalarımız ve yaşlılarımız, her ne kadar zaman zaman Kürtleri Kurr olarak tanımlasalar da aynı zamanda genelde Alevi olsun, Sünni olsun bütün Kürtleri Kırmanc olarak da adlandırıyorlar. Ancak çok az da olsa Kırmanc, Kurmanc ayrımı yapacak şekilde istisnalar da vardır ki, bu bir yanılgıdır. Y. K. iddialarını bu söylemlere dayandırıyor. Öte taraftan yaşlılarımız "miletê ma, sarê ma, sarê Dêrsimi, zonê ma, So-Bê, Herre-Werre, Kurri, zonê Kurru, çênaka Herre-Werre (Kürt kıızı)" gibi tabirleri daha çok kullanmaktalar. Bu tabirlere dayalı bir kimlik tespiti mümkün değildir. Bu tabirler Mamekiye bölgesine ait olup milli bir bilincin oluşmadığını göstermektedir. Öyle ki, bu tabirler başka bölgelerde komik karşılanabiliyor. Bir ara diller hakkında konuştuğumuz bir sıra da, Siverekli Zaza bir arkadaşım gülererek "Bunlar Kürtçe'ye Herre-Werre diyorlar" demişti. Yine başka bir zaman, Mamekiye'de bir hemşehrimle diller hakkında konuşurken, kızının Vanda okuduğunu, Kürt arkadaşlarının olduğunu söyleyerek; "Kızım Kürtçe'ye Herre-Werre dediği için az kalsın döveceklermiş, 'dilimizle niye dalga geçiyorsun' demişler. Kızım da 'bizim orda Kürtçe'ye Herre-Werre diyorlar' demiş." şeklinde konuştu. Şimdi sormak gerekir Y. K.'ye, atalarımızın kendini tanımlaması nasıldır? Görüldüğü gibi, Y. K.'nin metodu çok yanlış, işine gelen kısmı esas alıyor. Dini kimliği esas almak çok yanıltıcı, çünkü Mamekiyeliler dini ilişkilerden dolayı kendilerini, Alevi Kırmanclara dahil etmişlerdir. Bu durumda dili esas alan kimliğin önemi çok daha iyi anlaşılmaktadır. Mamekiyeliler farklılıklarını daha çok dili esas alarak belirtmekte. Bu yüzden "Zonê Mılu u Pilvancku Herre-Werra (Mılu ve Pilvanckuların dili Heree-Werredir)" diyerek Kırmancları ayırt etmekte.

Alevi Kırmanclarla olan dini ilişkilerden dolayı kendilerini Kırmanc olarak tanımlayan atalarımıza "Bizim dilimiz farklı, onlarınki farklı, bu nasıl olur böyle?" diye sorulduğunda "Biz onu dile göre söylemiyoruz, biz başkayız onlar başka" diye cevap verirler. Bu ve buna benzer sözlerden de anlaşıldığına göre bazı atalarımız milliyet ayrımı yapmadan, farklılıklarını da unutmamak kaydıyla, isimleri gelişigüzel kullanmışlardır. Kırmanc diline "Herre-Werre (Türkçesi git-gel demektir)", kendi dillerine de "Zonê Ma (Türkçesi 'bizim dilimiz' demektir)" demeleri karışıklık olmasın diye söylenmiş olsa gerek.

"Biz Kırmancız" diyen atalarımız, bunu kararlı bir şekilde söylememekte. Bunlar çoğu zaman "aslında biz Kırmanc değiliz" diyebilmekte. Hatta bazıları Kırmanc sözcüğünü rahat telaffuz da edememektedir. Dilimizin ismini sorduğum komşumuz Mehmet Amca (Ap Memedo Areiz) "Namê zonê ma Kırmanciya (Dilimizin adı Kırmanciye'dir)" dedi ki, Kırmanciye dil adı değil ülke adı olarak kullanılmış bir tabirdir. Yine dilimizin adını sorduğum Duzali amca (Ap Duzaliyo Karsanız) "Zonê ma, Kırmanciye vanê (Dilimiz mi, Kırmanciye derler)" dedi ki, bunlar

dilbilgisel olarak yanlış kullanımlardır. Elbette bununla “Kırmancki” demek istediler, ama sanki bu tabirleri başkasından duymuşlar gibi geldi bana. Halbuki bu amcalar Zaza diline hakimdirler, Zazacaları akıcıdır. Oysa diğer taraftan bütün Kırmanclar (Türkiye, Suriye, Irak Kürtleri) hiç şaşırmadan, tereddüte düşmeden, aslında biz Kırmanc değiliz de demeden, “biz Kırmancız” demekteler.

Kürtler kendi dillerini “Kırmanci” olarak telafuz etmekte. Enteresan olan bazı yaşlılarımız da dilimizin adını Kürtçe’deki gibi “Kırmanci” diye telafuz ediyorlar; “Namê zonê ma Kırmanciyo (Dilimizin adı Kırmanci’dir)” şeklinde. Yani Zazaca şekli olan “Kırmancki” değil de, Kürtçe şekli olan “Kırmanci” olarak telafuz ediyorlar. Bu da onların bu tabiri Kürtlerden öğrendiklerinin kanıtıdır.

“Kırmanc” tanımlaması Y. K.nin ideolojik görüşüne uyduğu için esaslı bir araştırmaya gerek duymadan her kesin kendini öyle tanımlamasını istemektedir. Eğer Y. K. gerçekten kendisinin de dediği gibi, Dersim’de yaşayan ve “sözlü tarihi” günümüze kadar taşıyan atalarımızın söylemlerini dikkate alsaydı, kendini Kırmanc olarak tanımlayan atalarımızın “Kırmanc Kurru rê vanê (Kırmanc Kürtlere derler)”, dilimizin adı aslında Zazacadır, Dımilicedir” gibi sözlerini de dikkate alırdı. Dil adı ulus adından türer. “Dilimiz Zazacadır” söylemi, sadece “Biz Zazayız” diyen atalarımızın değil, aynı zamanda “biz Kırmancız” diyen atalarımızın da söylemidir. “Biz Kırmancız” diyen Süleyman amcaya “Zazaca kimin dilidir?” diye sorduğumda, gülererek “O da bizim dilin adıdır” diye cevap verdi. Biraz durakladıktan sonra “Aslında bizim dilin adı Dımilicedir” dedi.

Y. K., “*Tıpkı Dersimde yeni türeyen “Biz Zazayız yada dilimiz Zazacadır diyenler gibi” Son yıllardaki bu asimilativ verileri eses alan arkadaşlar bizi bir çırpıda Zaza ilan ediveriyorlar.*” diyor. Tüm bu sözlerinden anlaşılın o ki, Y. K. Dersim’de Kırmanc ve Kırmancki dışında, Zaza ve Zazaki gibi tabirleri hiç duymamış gözüküyor. Halbuki yaşlılarımızın çoğu “dilimiz Zazacadır” diyorlar. Başka tanığa da gerek yok, ben kendim tanıgım; çocukluğumda “biz Zazayız” diyenler, bugün bunu kolay kolay söylememekteler. Ben Tunceli’de (Mamekiye) orta okul okurken Türkçe konuşan insana raslamazken, bugün Zazaca konuşan insana raslıyamıyorum. Tüm bunlar hızlı bir asimilasyonun neticesidir. Y. K.nın anlatımlarından, ya yaşça benden çok genç olduğunu, ya da kendi köyünde Zaza ve Zazaki gibi tabirlerin kullanılmadığını anlıyorum.

Bazı yaşlılarımız dilleri o kadar birbirine karıştırmışlar ki, Xıranlıların konuştuğu Kırmanççaya Herre-Werre, Diyarbakırlıların konuştuğu Kırmanççaya da Zonê Kurru (Kurr dili) diyebiliyorlar. Aslında gerçekten araştırmacı ruhu olan her Dersimli, yaşlılarımızla konuştuğunda bir asimilasyon olayının olduğunu, millet ve dil isimlerinin birbirine karıştırıldığını, birçok yanlışlıklar olduğunu, her yaşlımızın söylediğinin doğru olmadığını, doğruyu ancak *bilgili ve bilinçli* yaşlılarımızdan öğrenebileceğimizi çok rahatlıkla anlayabilir.

Y. K.nın başka bir iddiası ve hatası:

“Ma Kırmancime” diyen yaşlı kuşağı gerici ilan eden “talebeler” ya enternasyonellik yada “biz Kürdüz” tezini ileri sürmüşlerdi. Bu yaklaşım ve yabancılaşıma Dersimde ki kuşaklar arası kopukluğun temelini oluşturdu.

Y. K.nın bahsettiği “talebelerin”, yaşlı kuşağı gerici ilan ettiği doğru olmakla beraber, bazı istisnalar hariç, genelde “Kırmanc”ın “Kürt” olduğunu biliyorlardı. Hataları; asimilasyon propagandasını hiç hesaba katmadan “Ma Kırmancime” sözüne inanmalarıydı. Bilgi eksikliğinden dolayı Zaza ve Kırmanc milletini ayırt edemiyorlardı. Diyarbakır’da üniversite okumuş, anadili Dersimlilerin konuştuğu Zazaca olan ve Kürtçe bilmeyen Dersimli bir arkadaşımın şu sözleri ilginçtir: “Ben Diyarbakır’da okuyordum, Zazalar vardı, o Zazalar hangi dili konuşuyorlar bilmiyorum, konuşmalarını hiç anlıyamıyordum, ama bizim Kürtler konuşunca hemen anlıyordum, bizim dili konuşuyorlar.” Zazaca’da bu durumlar için söylenen bir söz vardır, şöyle derler: “Zur

haza ra vano ez nao.” Bu arkadaşı, doğru olmadığı çok açık olan böyle bir şey söylemeye iten psikolojik neden; “biz de Kırmancız, Kürtler de Kırmancıdır” kanısıdır. Dersim’de asimilasyonun bir sonucu olarak söylenen “Ma Kırmancime” tabirini gerçek kabul eden bazı arkadaşlardan zaman zaman şu sözü duymuşumdur: “Ma Zazay nime, Kırmancime. Ma ki Kırmancime, Kurdi ki Kırmanciê, ma ve Kurdu ra jüme (Biz Zaza değiliz, Kırmancız. Biz de Kırmancız, Kürtler de Kırmancıdır, biz Kürtlerle biriz).” Y. K.’nin “Ma Kırmancime” demesi, “biz Kürdüz” diyenlerin tezini çürütmüyor, tam tersine onların yanlış yola sapmalarına yardımcı oluyor. Zaten onlar da bu tabire dayanarak Kürt olduklarını söylemekte. Onlar Kürtlerin kendilerini Kırmanc olarak tanımladıklarını da biliyorlar, Kürt’ün Kırmanc’ın Türkçesi olduğunu da biliyorlar.

2. Bazı atalarımızın kendini Kırmanc olarak tanımlamasının nedenleri

Bunun bir değil, birden fazla nedenleri vardır: İç Dersim’deki Pilvancku ve Mızu aşiretlerinin etkisinin yanında, güneyli Zaza aşiretlerinin Sünniliğe geçişinin de etkileri vardır. “Biz Zazayız” dersek, Palo Zazaları Sünni olduğundan bizi de Sünni sanırlar gibi. Xıdır amcanın “Biz Kırmanc değiliz, biz Elazığa alış-veriş için giderken bize hakaret etmesinler diye ‘Biz Kırmancız’ diyorduk” gibi sözlerinden anlaşıldığı kadarıyla, Kırmancların baskısının da etkileri vardır. Bu baskıdan dolayı kendilerini Kırmanc olarak tanımlarken zamanla bazıları gerçekten Kırmanc olduklarına da inanmış olabilirler. Bazı atalarımızın “Kırmancki” de bizim dilimizdir, “Zazaki” de bizim dilimizdir demeleri, zamanla dilleri birbirine karıştırdıklarının bir işaretidir. Bazı atalarımızın bu etkiyle kendilerini Kırmanclardan sayması ise Zazaların Kırmanc olduğu anlamına gelmez.

Dersimli bazı Zaza şairlerin lawık’larında (Türkülerinde) Kırmanc ve Kırmanciye adları geçmektedir. Bunun da Dersimli Zazalar üzerinde büyük etkisi vardır. Bu şairler genellikle pir aşiretlerden gelmektedir, Kırmancılaşan (ya da gerçekten Kırmanc olan) diğer bir pir aşireti olan Bomesuru ve bir kısmı Kırmancki (Kürtçe) konuşan Türk Ağuçan aşiretinin etkisinde olmamaları mümkün değildir. Kurêsu aşiretinin dili Zazaca olmasına rağmen, Pıllur köylerine yerleşen Kurêsulular, dillerini bırakıp Kırmancı konuşmaktalar. Bunu da Kırmancı konuşan taliplerinden dolayı yaptıkları söylenmektedir. Genellikle azınlıklar çoğunluktan etkilenecek asimile olmasına rağmen, ne yazık ki Dersim’de tam tersi oluyor. Dini ilişkilerden dolayı Zaza çoğunluk, Kırmanc azınlığa uyup asimile olabiliyor.

Bazı Dersimli Zazalar Sünni Zazaları, Kırmancların dinini kabul etmiş ve Kırmanc dilini konuşan Zazalar olarak kabul ederler. Bu da onların güneyli Zazalar hakkında tam bir bilgiye sahip olmadığını gösteriyor. Çünkü biz güneyli Zazaların, asimile olup Kürtleşmiş bazı aşiretleri olsa da, büyük çoğunluğunun Zazaki/Dımilki konuştuğunu biliyoruz.

Y. K. esaslı bir sorgulama yapmadan ve Zaza bilimcilerini de ideoloji gereği dikkate almadan, sırf Kırmanc adı kendi siyasi görüşüne uyduğu için, özellikle bunda ısrar etmekte ve Aleviliği kullanarak, Alevilik-Kızılbaşlık propagandasıyla Alevi Zazaları Sünni Zazalardan uzaklaştırmaya çalışmaktadır. Dersimliler için “Kırmancki” tanımını öne çıkarmadaki maksat; Alevi kesim Kırmanc, Sünni kesim ise Zazaymış gibi göstermektir. Böylece zaten öteden beri var olan “Aleviler Kürttür” propagandasını bilerek veya bilmeyerek pekiştirmiş oluyor.

3. Zaza milli bilinci

Kendini Zaza olarak tanımlayan atalarımız olsun, bugün “biz Zazayız” diyen gençlerimiz olsun, bunu söylerken; Y. K.’nin iddia ettiği gibi “*biz Kürt değiliz, öyleyse Zazayız, uluslararası kurumlar bu ismi tanıyor*” diye düşündükleri için değil, milli bir bilince sahip oldukları için, Zaza olduklarının bilincinde oldukları için “biz Zazayız” diyorlar.

Nasıl bugün “biz Zazayız” diyenler bunu milli bilinçle söylüyorlarsa, geçmişte de bazı insanlarımız, dini inanç ön planda olsa da, milli bir bilinçle “Biz Zazayız” demişlerdir. Geçmişte Kırmancılarla olan bazı ilişkiler sonucu dillerini bırakıp Kırmancça konuşan Dersimliler olduğu gibi, dillerinden asla taviz vermeyen Dersimliler de vardı. Burhan öğretmenin bana aktardığına göre Xıranlı biriyle evlenen bir teyze, Xıran’da kendisiyle Kırmancça konuşan her kese Zazaca cevap veriyormuş ve öldüğü güne kadar da tek kelime Kırmancça konuşmamış. Xıranlıların [yaşlı kesimi](#) Zazacayı da, Kırmancçayı da biliyorlar. Kırmancçayı sonradan öğrendikleri söyleniyor.

Y. K. devamla; *Ama aynı arkadaşlar su soruya mantıklı bir cevap bulamıyorlar; “uluslararası alanda Kürt ismi Zaza’dan daha fazla tanılıyor neden kendimize Kürt demiyelim de Zaza diyelim?”* derken, uluslar arası alanda kullanılan Zaza isminin bizzat milletimiz tarafından da ulusal bir isim olarak kullandığını, bu isimle anılan aşiretlerimizin olduğunu, buna karşın uluslar arası alanda kullanılan Kürt isminin ise milletimiz tarafından ulusal bir isim olarak kullanılmadığını görmezden geliyor, bunun sonucu olarak da böyle anlamsız bir soru soruyor. Ayrıca dışarıda bize Kürt diyenlerin çoğunluğu Kürt asimilasyoncularıdır. Araştırmacılar, dilbilimciler ve politikaya bulaşmamış Kürtler öyle demezler.

Büyük „...istan“ projeleri peşinde koşanlar, bu rüyalarını gerçekleştirmek için bizi kendilerinden gösterdiler diyen Y. K. belli ki milletimizin üzerinde yaşadığı toprak parçasını, başka milletlerde olduğu gibi, kendi adıyla tanımlamasını istemiyor, ya da Zazaların da üzerinde toplu olarak yaşadıkları bir toprak parçası olduğunu kabul etmiyor. İnkarcı Kürtlerin sözlü propagandası şöyleydi: “Zazaca Kürtçenin bir lehçesidir, çünkü grameri yoktur.” Zazaca gramer kitabı (Z. Selcan, Grammatik der Zaza-Sprache, Berlin 1998) çıktıktan sonra da; “Zazaca var, ama Zazalar millet değil, çünkü üzerinde yaşadıkları belli bir toprak parçası yok.” Gerçekte ise Zaza dili Kürtçenin bir lehçesi olmadığı gibi, Zazaların üzerinde yaşadıkları belli bir toprak parçası da vardır. Her millet gibi Zazaların da yaşadıkları bölgeyi kendi adları ile tanımlamaları doğaldır. Kürtlerde de böyleydi; Kürdistan adı, içinde Kürt olmayan unsurlar da olmasına rağmen, ilk olarak son büyük Selçuklu sultanı Sencer zamanında ortaya çıkar. Ama Kürtlerin herhangi bir devleti yoktur o zaman.

Kendi atalarının tanımlamasını kendi ideolojisine göre yorumlayan Y. K.ya göre güya Dersimliler Kırmancmış da başkaları onları Zazalardan sayıyormuş. Kırmanc isminin Kürtlerin kendi tanımını olduğu, Kürt isminin ise sonradan Kırmancılar için başkaları tarafından kullanıldığını görmezden geliyor. Yaşlılarımız da Kırmancın aslında Kürt demek olduğunu inkar etmiyorlar. “Kırmancı de bizim dilimizdir, Zazaki de bizim dilimizdir” demeleri, Alevi Kırmancılardan dolaydır. Ama buna rağmen Dersimli gerçek Kırmancılar (mesela Pilvancku) hiçbir zaman “Zazaki de bizim dilimizdir” demezler. Onlar “Biz Kırmancı konuşuyoruz, siz Zazaki/Dımilki konuşuyorsunuz. Biz Kırmancız, siz Zazasınız” derler.

Türklerin Bektaşisi ve Sünnisi vardır, Kürtlerin de çoğunluğu Sünni olmakla birlikte Alevisi de vardır. Ama hiçbir Türk veya Kürt, Sünnisi de var diye milli kimliğini inkar etmemektedir. Y. K., *Yakın zamana kadar Dersim, Dersimliler tarafındanda ciddi olarak savunulmayınca bu iddacılar kısmende olsa Dersim’de taban buldular. „Asıl Türk biziz, diyenlere asıl Kürt, asıl Zaza biziz“ diyenler eklendi* diyor. Bunu demekle ne Kürt, ne Türk, ne de Zaza olmadığını, Kırmanc olduğunu söylemek istiyor ki, Kırmanc’ın Kürt ismi olduğunu bazı istisnalar hariç herkes biliyor. “Görünen köy kılavuz istemez” derler, çünkü biz Türkiye sınırları içinde Türkler ve Kürtlerle birlikte yaşıyoruz, bazı köylerde de Zazalar ve Kürtler yan yana yaşıyor, bu yüzden fazla kanıt da gerek yok, herkes ne olduğunu iyi biliyor.

Gelelim “Biz Türküz” diyen Dersimlilere: bunlar da “biz Kırmancız” diyen Dersimliler gibi inancı ön planda tuttıkları için Türk Bektaşilerinin etkisinde kalmış Dersimlilerdir. Bunlar da “Biz Türküz, çünkü bütün dualarımız Türkçedir.” demektedirler. Bunlar, kendi dillerinin yasaklandığının, bu yüzden dualarını Türkçe yapmak zorunda bırakıldıklarının farkında bile

değiller. 1938'den önce bir iki kişi dışında Dersimlilerin Türkçe bilmediği, dolayısıyla Türkçe dualar da bilmedikleri, bu Türkçe duaları 1938'den sonra öğrendikleri yaşlılarımız tarafından söylenmektedir.

Bizde, Türkler ve Kürtlerde olduğu gibi milli bir bilinç oluşmadığı için, bize Türk veya Kürt (Kırmanc) diyenlere karşı bir tepki oluşmamıştır.

Y. K. devamla şöyle demektedir:

“Kırmancki ve Kırdışki (Kurmanci) konuşanlar arasında tarihsel ve sosyolojik nedenlerden ötürü dillerinde değişimler oldu. Örnek vermek gerekirse; anadili Kırmancki olan „Bomosuru“ aşireti: Mazgirt bölgesindekiler Kurmanci konuşurlarken, (ki yaşlı kuşak Kırmanckiyi de konuşur) Mamikiye ve Pulêmuriye bölgesindekiler Kırmancki konuşuyorlar.”

Benim yukarıda bahsettiğim Zazaca röportajlarımı okursanız (bunlar arasında Pilvancku ve Seydız/Bomesurız rayver Memed de var), göreceksiniz ki onlar Yaşar Kaya'nın iddia ettiği gibi Kırmancki ve Kurmanckiyi farklı diller olarak tarif etmiyorlar, tersine tek bir dil olarak, yani Kürtçe olarak tanımlıyorlar. Zazacayı da zaten Zazaca, ya da Dımıllice olarak tanımlıyorlar.

4. Yanlış bir kanı olarak “Kırmanc” ve “Türk” tabirleri

Bazı yaşlılarımız tarafından yanlış bir kanı olarak Dersim'deki bütün Alevilere Kırmanc, bütün Sünnilere de Türk (Türk) denmektedir. Bu yanlış kanının tabii ki bazı nedenleri vardır. Bu nedenlerden biri Dersim'deki Kırmanc Alevilerdir. Büyük çoğunluğu Dersim'in dışına çıkmamış olan yaşlılarımızın, yanibaşındaki Alevi Kırmanclardan dolayı bütün Kırmanc Aleviymiş gibi algılamaları normal sayılır. Aynı şekilde çevresindeki bazı Sünni Türklerden dolayı camiye giden herkese Türk demeleri de normal sayılır. Bu nedenle bazı şairlerimizin türkülerinde Kırmanc ve Kırmanciye tabirlerinin geçmesi de normal sayılır. Bu tanımlamaların doğru olmadığını bugün artık biliyoruz. Yani her Türkün Sünni olmadığını, her Kırmancın da Alevi olmadığını biliyoruz.

Yaşlılarımızda milli bilinç olmaması ve çoğu Türklerin bütün doğu ve güney doğululara kısa yoldan Kürt demeleri de yanlış tanımlamalara neden olmuştur. Bizim Kürt olmadığımızı söyleyen Ahmet² Amca, bana anılarını anlatırken şöyle diyordu: “Ben İzmir'de çalışırken bana ‘Sen Türk müsün’ diye sorarlarken, ben düşünüyordum; Türküm desem, Türkler Sünnidir, bu yüzden ‘ben Kürdüm’ diyordum.” Yine bir gün biz Dersimlilerden Kürt diye bahsederken, kendisine sordum: “Biz Kürt müyüz?” Hayır dedi. “Peki o halde neden bizden bahsederken ‘biz Kürtler’ diyorsun?” Cevaben: “Ben niçin öyle diyorum biliyor musun, her kes bize Kürt dediği için öyle diyorum.” Bu sadece Ahmet amcanın telafuz ettiği bir durum değildir, diyebilirim ki günümüzde insanlarımızın hemen hemen çoğu Kürt, başka bir deyimle Kırmanc olmadığımızı bile bile “biz Kürdüz, Kırmancız” diyebiliyorlar. Ben son dönemlerde birçok kişiyle Zazaca konuşurken, bana şöyle diyorlardı: “Benim oğlum da senin gibi Kürtçe konuşuyor.” Ben, “bizim konuştuğumuz bu dil Kürtçe midir” diye sorduğumda da, verdikleri cevap: hayır. “Peki niçin öyle diyorsunuz” diye sorduğumda da; “Dilimiz öyle alışmış” cevabını veriyorlardı. Demek ki bir insandan sürekli Kürt diye bahsedildi mi, bir süre sonra o insan da kendisinden Kürt diye bahsetmeye başlar. O halde ciddi bir sorgulama yapmadan kısa yoldan “Dersim kendisini nasıl tanımlıyor. Esas olan budur bu doğrultuda samimi çalışmaktır.” diyen Y. K. bu söyleminde kendisi samimi değildir. Yine Y. K. “Yabancılar Kırmancı tanımlarlarsa tanıtırız bazı eksiklikler varsa gideririz.” diyor. Nasıl tanıtacak? Kırmancın tarihi bizimki gibi sözlü tarihe dayanmıyor, onların tarihi yazılıdır. Bu yazılı kaynaklardan en önemlisi Şeref Han Bitlisi'nin eseri Şerefname'dir. 16. yüzyılın son on yılında yazılmıştır. Bu kitap Kırmanc yönetici ailelerinin tarihidir. Yine 17. yüzyılda yaşamış olan

² Ahmet amca 1938 Dersim soykırımını görmüş kişidir.

Kırmanc şair Ahmed-i Xani'nin manzum Destanı Mem û Zin herkes tarafından Kırmancların milli destanı kabul edilir. Peki Y. K. Kırmancların bu yazılı tarihini ve bu eserlerde aynı anlamda kullanılan Kırmanc ve Kurmanc tabirlerini red mi edecek? Bu tabirler yazılı kaynakların yanında onların anne ve babalarının sözlü tarih geleneğiyle de aktardıkları tabirlerdir. Bugüne kadar karşılaştığım her Kürt, memur veya okur-yazar olmayan bir köylü olsun, kendisinden hep Kırmanc, az da olsa bazen de Kurmanc diye bahsetmiştir.

Kürtler ve Zazalar Türkiye sınırları içinde yan yana yaşıyorlar. Bunu araştırmak o kadar zor değildir. Ben Siirt'te de kaldım, İstanbul'da da Kürtlerle her zaman karşılaşmışımdır. Onlar kendilerini Kırmanc/ Kurmanc şeklinde tanımlıyorlar. Birer örnek verecek olursam: İstanbul'da karşılaştığım Bitlisli bir Kürt bana "Kırmancê?" (Kırmanc mısın?) diye sorduğunda, cevap olarak da "Yok, Zaza." demişim. Aksi takdirde hem Kırmancım demem, hem de kendisiyle, anlayamayacağı farklı bir dille konuşmam komik olurdu. Halbuki "Zazayım" diyen güneyli Zazalarla rahatlıkla anlaşabilmişim. Siirt'te misafir olduğum yaşlı bir teyze "Ew Kırmancê, beliye (O Kırmancdır, belli.)" demişti. "Kürtçe bilmiyorum" dediğimde inanmamıştı. Konuşmalarımızı Türkçe bilenlerle sürdürmek zorundaydım. Meğer bir zamanlar benim de inandığım gibi, Kırmanc ayrı bir dil, Kurmanc da ayrı bir dil değilmiş. Bunu kendi dilimizdeki şu sözcüklere benzetebiliriz; Tuncelilerin bir kısmı "ez mîsen" derken, bir kısmı da "ez musen" der. (ez mîsen/ez musen: "öğreniyorum" demektir.)

5. Yanlış bir kanı olarak "Kırmanc" ve "Kırmancıye"

Bizde kullanılan Kırmanc tanımlamasının yanlış bir tanımlama olduğunu az da olsa duymuştum. Sonradan yaptığım araştırmalar sonucunda bunun Dersime yerleşen Kırmanc (Kürt) Alevi aşiretlerinin etkisiyle olduğu açığa çıkmış durumdadır. Bana, Kırmanc'ın Kürt, Kırmancıye'nin de Kürt ülkesi demek olduğunu anlatan Silemanê Dewreşi'n yeğenine "Nasıl oluyor da Zazalar kendi ülkesini böyle Kürt ülkesi anlamına gelen Kırmancıye ile adlandırıyor" diye sorduğumda; biraz Kürtçe konuşarak, kendi Pilvank aşiretinin Kürt olduğunu, eski dillerinin Kürtçe olduğunu söyleyerek, "Dersimdeki Zazalar kendilerini bizimle bir saydıkları için öyle demişler" diye cevap verdi.

Y. K., "Dersime başka bir kimlik dayatmaya kalkmak kuşaklar arasında zaten çok cılız olan bağ tamamı ile kopacaktır ve yabancılaşmaya hizmet edecektir. Amacım Dersim eksenli yürütülen tartışmalara katkıda bulunmaktır. Benim referansım Kırmancıyedir onun bize emneti atalarımızdır." diyerek farkında olmadan Kürt propagandası yapıp, bizzat kendisi Dersime başka bir kimlik dayatmaktadır. İddialarına esas teşkil eden atalarımız, bölgesel olarak çeşitli nedenlerden dolayı kendilerini Kırmancılardan sayan atalarımızdır. Bu, bütün atalarımızın görüşü değildir. Çünkü farklı farklı bölgelerdeki atalarımızın kendilerini tanımlaması da farklıdır. Mamekiye'de çalışan ve birkaç yıldan beri tanıdığım, Alevi, altını çizerek söylüyeyim Y. K. ile aynı aşiretten, ama Karakoçan doğumlu olan bir arkadaşımın Zazaca olarak dil ve kültür hakkında konuşurken kendisine: "Mamekiye de bazı kişiler 'biz Kırmancız diyorlar' dediğimde şaşırarak; "Öyle şey olur mu, ama Zazaca konuşuyorlar..." Bazı yaşlılarımızın "biz Kırmancız" dediklerine inanmayarak "Eğer öyleyse ben niye hiç duymadım" diye cevap verdi. Tüm bu pratikler Y. K.'nin iddialarını dar bir bölgeye dayandırarak ileri sürdüğünü gösteriyor.

Y. K.'nin, farklı inançtan dolayı biyolojik akrabalarını red ederek kendine yeni ideolojik akraba bulmasını hoş karşılamıyorum. Böyle bir zihniyet Kızılbaş-Alevi Türklerde yoktur. Onlar Sünni Türklere rağmen (Çorum, Maraş, Sivas Alevi katliamlarına rağmen) Türk olduklarını söylüyorlar. Y. K.'nin Sünni Zazalardan dolayı kendini Kırmanc, kültürünü de Türk Kızılbaş kültürü sayması daha büyük bir çıkmazdır. Sünni Zazalar sadece mezhep değiştirmiş, Kırmancılar ise Yavuzla işbirliği yaparak Alevi katliamları yapmış. Sünni Türkler de yine (mesela Sivas-Madımak) Alevi katliamları yapmış ki, bunlar tarihte hep birer kara leke olarak kalacaktır.

6. Ortak dil konuşan farklı devletler, ya da çok dilli devletler

Bir milletin tek devlette değil de farklı devletlerde yaşamasını belirleyen tarihi şartlardır. Örneğin Arapların bir devletinin değil de birden fazla devletlerinin olması emperyalist ülkelerden dolaydır. Arap devletlerinin haritalarına baktığımızda sınırları sanki cetvelle çizilmiş gibi düzdür, çünkü emperyalist ülkeler tarafından çizilmiştir. İsviçre'ye baktığımızda demokrasiyle yönetilmektedir, farklı kantonlar vardır, Y. K.nin “biz Zaza değil, Kırmancız” iddiası gibi inanç nedeniyle inkar edilen herhangi farklı bir dili yoktur. Zaza milleti T.C. sınırları içinde Tercan'dan Siverk'e kadar bir bütündür, siyasi olarak bölünmüş farklı sınırlar içerisinde değildir. Aralarında Berlin duvarı gibi bir duvar, ya da Çin seti gibi bir set yoktur. Zaza aydınlarının görevi böyle bir coğrafi bölge içinde bir arada yaşayan Zaza milletini bölmek değildir, olmamalı. Dolayısıyla Y. K.nin “*Bir ulusun oluşumunda, dil tek belirleyici unsur olsaydı; İspanyolca konuşan bütün Latin Amerika kıtası bir ulus olurdu Almanca konuşan Almanya ile Avusturya hatta kısmen İsviçre bir ulus olurlardı. Keza Portegizce konuşan Brezilya ile Portekiz bir ulus olurdu.*” sözü bizim koşullarımıza uymuyor, Zazalar için geçerli değildir, onların tarihi koşulları farklıydı. Hiçbir ulus dış güçlerin veya savaşların belirlediği koşulların dışında kendi isteğiyle bölünmek istemez.

Başka bir iddia:

Dersim'de 1000 yıllık Otonomi ve birliktelik, Kızılbaş kültürü sayesinde. Denebilir ki yakın tarihe kadar Dersim'de esas olan ve Dersimi birarada tutan esas unsur Kızılbaşlıktı. Dersim inancını Zazalığa feda etmeye çalışan zazacı çevrelerin Dersim İnancına karşı yakışsız tutumları dikkate alınmayacak kadar kara cahil örneğini teşkil etmektedir.

Y. K.nin yukardaki açıklamasını okuyan biri, Dersimli Alevi Zaza kültürünün Kızılbaş kültürü olduğunu sanır. Oysa Dersimlileri bir arada tutan esas unsur Türk ‘Kızılbaşlığı’ değil, Zaza dili ve Kültürüdür. Ayrıca Türkler geleneksel olarak kendine ‘Kızılbaş’ değil, Bektaşî derler. Son yıllarda ortaya atılan ‘Kızılbaş’ terimi siyasetçiler tarafından ideolojik amaçla rastgele kullanılmaktadır. İç Dersim'deki Alevi Kırmancılar da, dili Kırmancı olmasına rağmen (mesela; Dewreso Mıız ve Silemanê Dewreşi), cem ayinlerini Zaza dili ile yaparlardı. Y. K.ya sormak gerekir: yaşlılarımız her cuma günü oruç tutardı, Bektaşîler de tutuyor mu? Biz her Gağan³'da “k'alkek⁴” oynarız, ayrıca pêsare⁵ pişirip bütün evliyalarımızın adını anarak onların hayrı için dağıtıyoruz, bu Bektaşî kültüründe de var mı? Biz her Hotemal⁶'da pêsare pişirip çay kenarına gider orda mum yakarız ve Zazaca dualar ederiz, bu Bektaşî kültüründe de var mı? Biz her ilkbaharda inancımız gereği ilkin Cumartesi günü çift süreriz ve aynı gün yine pêsare pişirir Zazaca dualar ederiz ve çift süren öküzlerin omuzlarına ve evin kapısına hamur süreriz, bu Bektaşî kültüründe de var mı? Bizde kötü bir rüya gören kişi yakınındaki bir su kaynağına gider, orda mum yakar, bazen o su kaynağına yumurta bırakılır,. Zazaca dualar eder, Bektaşî kültüründe de bu var mıdır? Bizde insan da dahil olmak üzere her mahlukatın koruyucu meleği vardır. Yaşlılarımız dağ keçilerinin zaman zaman “Surelae” dedikleri bir melek tarafından sağıldığına dair efsaneler anlatmaktadır. Kurtlar yiyecek bulamadıklarında, Zazaca “Jiara vergu” denilen yere gidip uluduklarında kendilerine yukarıdan yiyecek atılır vb. gibi inançlar. Bektaşî Türk kültüründe var mı? Ayrıca Kızılbaş tabiri Osmanlılar tarafından Safevi Türklerine takılan bir lakap değil mi? Kızılbaşlık da bir mezhep mi, yoksa yine iftiracı Osmanlılarca “sapıklık” anlamında kullanılmış bir tabir mi?

Y. K., Dersimli olmasına rağmen, Türk kültürüyle yetiştiği için asimile olduğu bellidir ve bundan dolayı Dersim inanç ve kültürüne yabancıdır. Y. K.nin yukarıdaki iddiaları atalarımızın

³ Gağan: Alevi Zazalarda yılbaş.

⁴ kalkek: Zazaca'da yaşlı demektir, Gağan'da oynanır.

⁵ pêsare: genellikle kutsal günlerde pişirilen kutsal ekmeğe veya başka yiyecekler.

⁶ Hotemal: Qereçarseme de denir, Mart ayının üçüncü çarşamba günüdür. Bu gün ağaç türü bitkilerin yere kapanarak secde ettiğine inanılır.

söylemleri değil, asimilasyoncu Türklerin söylemleridir. Y. K.nın Alevi Zazaları Zaza olarak kabul etmemesi gerçeği değiştirmez. Y. K.ya sormazlar mı, Sünni Zazalardan dolayı, Zazalığı Sünnilik olarak kabul ediyorsun da, Sünni Türklerden dolayı Türklüğü (başka bir deyimle Bektaşî Türklüğü) neden Sünnilik olarak kabul etmiyorsun?

İran Safevi Türkleri Yavuz Sultan Selim döneminde Kızılbaş diye adlandırılmadan çok önceleri, Dersim’de bugün Alevilik olarak adlandırılan inanca sahip Zaza kabilesi vardı. Sünni Osmanlının bizi de Kızılbaşlardan sayması, ya da Türk Bektaşîlerinin bizi de kendilerinden sayması onların düşüncesidir, biz kendimizi kendi dilimiz olan Zazaca ile tanımlarız. Ayrıca Kızılbaşlık diye bir kavram yokken, Dersimli Zazaların inançları bugünkünün aynıydı ve hiç değişmeden günümüze kadar geldi. Türkçe bilmeyen Dersim’in yaşlı kuşaklarının kendilerini yabancı bir dille (Kızılbaşlıkla) tanımlaması mümkün değil. Eğer son dönemlerde Türkler arasında yaşayıp Türkleşmiş bir Dersimli bu tanımlamayı yapmışsa bu sadece onu bağlayan bir şeydir. Y. K. ve yoldaşları dışında, Dersimde kendini Kızılbaş olarak tanımlayan Türk de yoktur (Alevi Pirsultanlılar farklı). Eski kuşak, kendi pir aşiretlerinden bahsederken “Elhaqi, Elmomini, dewreşi” gibi kavramları kullanır, inançtan bahsederken de “Pirêni-Tolvêni, Rawa Haqi” gibi kavramlar kullanırdı. Sünnilik ve Alevilik ekseriyetle Cumhuriyet okullarıyla dilimize girdi, ondan önceki bir dönemde yanlış bir kavram da olsa Sünnilere Türk, Alevilere de Kırmanc derlerdi. Bu da Y. K.nın iddiasının tersine Türk Kızılbaşları tanımadığımızı gösterir. Alevilere Kırmanc denmesi bir dereceye kadar anlaşılır, çünkü yukarılarda da değindiğim gibi Alevi Kırmanc komşuları vardı.

Dersimli eski kuşak, Türklerin cem bağlayabileceğine inanmaz. Çünkü yanlış bir kavram da olsa, onlara göre Alevi Türk yoktur. Xozat’ta, yakınlarında bir Türk köyü olduğunu söyleyen köylüye: “Onlar Alevi mi, Sünni mi?” diye sorduğumda, “Onlar Türktür” diye cevap verdi. “Tamam anladım da, o Türkler Alevi mi, Sünni mi?” diye sorduğumda, “Yahu Türk Alevi olur mu!” diye cevap verdi. Alevi kanallarında cem ayinlerini izleyen yaşlılarımız, şaşkınlıklarını gizlemeyerek “Têêwww, nika na Tırki ki cem giredanê? (Aaa, bu Türklerde mi cem bağlıyorlar?)” derlerdi. Bu kadar yabancılaşma rağmen kalkıp da Zaza dili ve kültürü yerine “*Dersim’de 1000 yıllık Otonomi ve birliktelik, Kızılbaş kültürü sayesinde...*” demek ne kadar doğru olur? Eğer kastedilen “pirêni-rayverêni, Rawa Haqi” ise, bu bu şekilde Zazaca olarak açıkça belirtilmeli ve araştırılmalıdır. Dersimde Türkçe dualar, Türk Bektaşîlerinin propagandasıyla son kuşak pirlere öğretilmiş. Türkçe bilmeyen bir kuşağın kendisini Kızılbaş olarak adlandırması düşünülmemeyeceği gibi, onları zorla, dayatmayla kendilerini yabancı dildeki bir sözcükle “Kızılbaş” olarak adlandırmaya teşvik etmek doğru değildir. Bu bir anlamda onları Türkleştirmektir. Dersime yerleşmiş farklı milletlerden insanları sevmemiz doğaldır, ama kendimizi onlardan sayıp milli kimliğimizi inkar etmemiz doğru değildir. Aynı inançtan farklı milletlerle birlikte yaşasalar da, en doğrusu insanın kendi milliyetini inkar etmeden kendini kendi dilinde tanımlamasıdır. Dersime yerleşmiş bazı Türkler ve Kırmancılar kendilerini inkar etmiyorlar. Doğru olanı da budur. Aslını inkar eden haramzadedir. Kardeşçe yaşamak için bazılarının aslını inkar etmesi gerekmez. Farklı milliyetler, farklı kültürler bir dezavantaj değil, zenginliktir.

Dersim’de (kastettiğim: gola Dêrsimi “İç Dersim”) Pir Sultanlılar dışında Alevi Türk olmadığına göre, Y. K.nın Pülümür’den Koçgiri’ye kadarki Alevi Zaza kültürünü tutup Koçgiri’nin bir köyündeki, Hozatın bir köyündeki Alevi Türkmenlerden dolayı Kızılbaş kültürü diye tanımlaması, çok yanlış bir değerlendirmedir. Bu, kendi milletini küçük görmenin veya inkar etmenin bir sonucudur. İnançta onlarla da ortak yönlerimizin olması, kendimizi onlardan saymamızı gerektirmez. Böyle bir hatayı atalarımız yapmıştır. Onlar da bir iki köyde Alevi Kırmancılar var diye kendilerini onlardan saymışlar. Bugün içine düştüğümüz kimlik bunalımı da bu yüzden.

Y. K. “*Dersim Zaza değil, Zazalar, Dersim’in bir parçasıdır.*” diyor. Zazalar Dersimin bir parçası ise, Dersim de Zazaların bir parçasıdır demek. Kırmanc’ın Kürtleri tanımlayan bir tabir olduğunu örneklerle açıkladım. Y. K. devam ederek şunu söylüyor: “*Yalnızca Palu değil, Siverek*

ve Çermik yaşlı kuşağının kendi kökenlerini Dersim'e dayandırdıklarını okuyor, dinliyoruz." doğru söylüyor, doğrudur. Onların kökleri Dersimdedir. Bu kökler "Secerê Kurêşî"de adı geçen "qebila Zaza" devamlarıdır. Bu kabilenin bazı kolları güneye yerleşip Sünnileştiği gibi, bazı kolları da Dersim'de yerleşiktir ve Alevidir. Adı geçen tarihi Zaza kabilesinden sonraları, yine Koçgiri aşiretleri arasında da Zaza isimli aşiretten bahsedilmektedir. O halde sormak gerekir, başka bir milletin adıyla tanımlanmamız mı doğru olur, yoksa kendi milletimize ait bir aşiretin adıyla tanımlanmamız mı?

Y. K., "Kızılbaşların katli vaciptir" fetvasından sonra yapılan Kızılbaş katliamdan canlarını kurtarmak için bir kısım Dersimli camiye gitmeyi kabul ettiler, diğer bir kısmı ise dağlık ve ormanlık olan İç Dersim'e sığındılar. Paluluların alevilikten dönüp camiye gitmeleri Dersimlilerde, izleri günümüze kadar süren derin bir etki bıraktı. Dersimliler için Zaza demek "yolundan dönen" camiye giden demektir, sunni demektir. diyor. Y. K., "Kızılbaş" demekle neyi kastediyor? Kızılbaş deyince akla Şah İsmail'in askerleri geliyor. Acaba "biz Şah İsmail'in, Yavuz'dan kaçıp Dersim'e sığınmış askerleriyiz mi demek istiyor? Eğer öyleyse, bu tam bir Türkçülük propagandasıdır. Yaşlılarımız hiçbir zaman böyle bir şeyden bahsetmemekteler. Atalarımızın anlatımına göre, dedelerimiz Yavuz Sultan Selim'den çok önceleri Dersim'de yerleşiktir zaten. Y. K. her Dersimlinin anlattığı Kurêso Kurr ve Kalmemê Siri efsanesini biliyor mu bilmiyorum, ama bu efsaneye göre Kurês, Alaaddin Paşa tarafından Bağın'da fırına atılıp fırından sağ çıktıktan sonra bugün Dewa Kurêsu denen köye yerleşiyor. Ev yapımında, önceden orda yerleşik olan Kalmemê Siri kendisine yardım ediyor. Bu efsaneye göre Kurês ve Kalmemê Siri, Y. K.nın bahsettiği fetvadın çok önceleri İç Dersim'in dağlık ve ormanlık bölgelerinde yerleşiktirler zaten, Yavuz'dan kaçıp oraya sığınmıyorlar, Şix Hesên yine öyle. Yavuz döneminde bu İç Dersim'dekiler kendilerini bu dağlar sayesinde korurken, Dersim Dağları gibi avantajlı bir bölgeye sahip olamayan Palolu Zazalar ise canlarını kurtarmak için camiye gitmek zorunda kalıyorlar. Eğer İç Dersim bölgesindekiler Palo'da olsalardı onlar da canlarını kurtarmak için camiye gideceklerdi. Bazılarının kendini Kırmanc olarak tanımlaması her nasıl ise Dersime gelen Alevi Kırmancların etkisindedir.

Y. K., "Dersimliler için Zaza demek "yolundan dönen" camiye giden demektir, sunni demektir. Zaza kimliği Dersim'in asimilasyonu demektir." diyor. Önceki paragraflarda da değindiğim gibi Dersimde, camiye gidenlere, Sünnilere Zaza değil, "Türk" derlerdi. Ayrıca Zazaların yarısının Sünni olması, Alevi Zazaların asimilasyonu anlamını taşımaz. Y. K. nasıl oluyor da bunu Dersimin asimilasyonu olarak görüyor? Güneyli Zazaların Dersim Zazalarını asimile ettiğine dair herhangi bir kanıt yoktur. Ama Türk Bektaşilerinin Dersimli Zazaları asimile etmeye çalıştıklarına dair kanıtlar çoktur. Ben yine günlük yaşamdan, kulak misafiri olduğum Dersimlilerden bir örnek vereyim; yaşlı bir amca anlatıyor: "Ben cemevine gittim, bir Türk profesör gelmiş konuşuyordu. Bize sordu: 'Yahu siz Alevi misiniz?' biz evet dedik. 'Öyleyse siz Türksünüz, ben de Aleviyim Türküm' dedi. Alevilikle ilgili çok şey konuştu. Gerçekten biz Türkmüşüz." İşte Dersimde bunun gibi Türk asimilasyocularının Türkleştirme çalışmaları varken, durduk yerde Zaza kimliğine tümünden Sünnilik anlamı yükleyerek Dersimin asimilasyonu gibi göstermek anlaşılır şey değildir.

Y. K. devamla "Bu nedenle Dersimliler aynı dili konuşmalarına, akraba olmalarına rağmen „Zaza“ olarak tanımlanmayı kabul etmemektedirler." diyor. Bu kısmen doğru olmakla birlikte, asıl neden Alevi Kırmancların etkisidir. Yukarıda değindiğim gibi, atalarımızın bir kısmı "biz Zazayız" demişlerdir. "Biz Kırmancız" diyenler de aslında Kırmanc'ın Kürt demek olduğunu, bizim Kırmanc olmadığımızı söylemekte. Kendini Zaza olarak tanımlamayan pir aşiretler, kendini Kırmanc olarak da tanımlamamaktalar. Bazı yaşlılarımız da millet adı olarak kendi aşiretlerinin adını gösterirler. "Milletimizin adı nedir?" diye sorduğumda, bazı yaşlılar: "Biz Demenanlıyız, siz Kureşanlısınız vb" şekilde cevap verirken, bazıları da "Millet nedir?" diyerek karşı soru sormuştur. Bu da bazı Zazaların Sünniğinden ziyade, millet kavramının zayıf oluşundan ve atalarımız arasında kuvvetli bir milli bilincin oluşmamasından kaynaklanmaktadır. Ne kadar tuhaftır ki; Dersimdeki

Alevi Kırmanclar, Kırmancların tamamına yakını Sünnidir diye başka bir millete dönüşmüyorken, öbür tarafta yarısı Sünnileşti diye Kırmanc millete dönüşen Zazalar var.

7. Neden “Kırmanciya Beleke” demişler?

“Kırmanciya Beleke de Dersim Fikriyatı kısmında olsa canlılığını korurken diğer bölgelerde önemli bir tahribata uğradı yok olmuştur” diyen Y. K.’nin “Kırmanciya Beleke” ve “Dersim Fikriyatı” ile ne demek istediği belli değildir, ama ben bu kavramları atalarımızın deyimiyle açıklayayım: Kırmanciye’nin sonuna gelen ve Zazaca dilbilgisi kurallarına göre “-e” takısı alan “belek” propaganda edildiği gibi “belekın (renkli)” anlamında değildir. “belek” Kırmanciye’nin sonuna geldiğinde “Kırmanciya Beleke” diye farklı bir deyim oluşuyor. Bu da yanlış propaganda edildiği gibi çok milletli anlamında değildir. Ayrıca övünülecek bir durumu da ifade etmiyor. Deyim yerindeyse “Haydut Kırmanciye” anlamına geliyor. Yaşlılarımız şöyle tarif ediyor: “Kırmanciya Beleke, yanê ke hukmatê ho çino, aşiri qol erzenê zumîni ser, çêu tola kenê, dızdêni kenê, zumîni kisenê. Ça jü jü vano ke, ‘nîka çor roji Kırmanciya Beleke peyser biamenê, mae lazê ho nas kerdêne! (Kırmanciya Beleke demek, yani hükümeti yoktur, aşiretler birbirlerine saldırmaktadır, evleri soyuyorlar, hırsızlık yapıyorlar, birbirlerini öldürüyorlar. Bazen diyorlar ya, “şimdi Kırmanciya Beleke dört günlüğüne geri gelseydi, o zaman görürdün gününü”).” İşte yaşlılarımızın Kırmanciya Beleke tanımı budur.

Günümüzdeki bazı arkadaşlar, atalarımızın aşiret kavgaları ve başıbozukluklardan dolayı kötü bir anlam yükleyerek, Türkçe’de yaklaşık olarak tabiri caiz ise “haydut ülkesi” anlamına gelebilecek “Kırmanciya Beleke” tabirini anlamamış olacaklar ki “Kırmanciya Beleke” diye bir dergi çıkarmışlar. Bir başka Dersimli arkadaşı da (M. Gülmezi) TV’de izledim; Almanya’daki bir festivalde “Ma Kırmanciya Belekeymee!” diye bağıryordu. Bu arkadaş “Biz haydut Kırmanciyeiz!” diye bağırdığının farkında değildi. Nasıl olsa insanlarımız asimile olmuş diye, dili yarımıyamalak bilenler onu kendi siyasi amaçlarına alet ediyorlar, ama sonuç olarak da komik duruma düşüyorlar.

Yine Y. K.’nin “Zazacı arkadaşlar güneyde tahrip olmuş Dersim bilincini geliştirmeyi deneyebilirler.” demesiyle neyi kastettiği belli değildir. Kendisi de “Zazalar Dersimlidir” diyor, “onlar Zazadır” diyor. Bu söyleme göre onlar aslını inkar etmiyor. O halde “Dersim bilinci” ile kastettiği nedir? Onlar Sünnidir Alevileştirebilir mi demek istiyor, belli değil. Her ne olursa olsun, bu şekildeki bir ayırım bizim farklı bir millet olduğumuzu göstermez. Çağımız demokrasilerinde din ve mezhep savaşları yoktur, bütün inançlara karşı saygı vardır ve inançlar siyasete karıştırılmaz. Onların bizi Sünnileştirmeye hakkı olmadığı gibi, bizim de onları Alevileştirmeye hakkımız yoktur. Din bir vicdan meselesidir. Burda esas olan devletin dinler ve inançlar arasında ayırım yapmadan eşit mesafede durmasıdır. Y. K.’nin “Türkmen Aleviler ile kız alıp vermede hiçbir sorun yaşanmadı” dediği Türkmenler, ya da Türk Bektaşiler⁷ Sünni Türkler yüzünden milli kimliklerini red ediyorlar mı? Red etseler bile, herkes tarafından yine Türk olarak bilinmezler mi, Türk olmaktan çıkarlar mı?

Y. K. “...Dersim ise kendisine Kırmanc olarak tanımlar. Bazı arkadaşlar Dersim’in bu ismi kürtlerden aldığı dolayısıyla ile de asimile olduğu tarzında bilimsel olmayan „arzu tezleri“ ileri sürmektedirler. Çoğunluk azınlığı, güçlü zayıfı asimile ede.. Dersim de çoğunluk kimdi, egemen dil hangisiydi, kültür sanat, ekonomi ve kominikasyon dili neydi?” derken, aslında önceki paragraflarda bu tezlerini çürütecek cevabı yine kendisi verdiğinin farkında değildir. Şöyle diyor: “Kırmancki⁸ ve Kırdaşki (Kurmanci) konuşanlar arasında tarihsel ve sosyolojik nedenlerden ötürü dillerinde değişimler oldu. Örnek vermek gerekirse; anadili Kırmancki olan „Bomosuru“ aşireti: Mazgirt bölgesindekiler Kurmanci konuşurlarken, (ki yaşlı kuşak Kırmanckiye de konuşur)

⁷ Türkler kendilerini Kızılbaş olarak değil, Bektaşi tanımlamıyor.

⁸ Kırmancki ve Kırdaşki (Kurmanci) Kürtçe demekken , Y. K. bilerek veya bilmeyerek, sanki farklı dillermiş, sanki Kırmancki Kürtçe değilmiş, Dersimlilerin diliymiş gibi yapmış.

Mamikiye ve Pulêhuriye bölgesindekiler Kırmancki konuşuyorlar. Mamikiye ve civarındakiler „Pilvancıku“ (Pilvang) Kırmancki konuşurlarken Pertek civarlarındakiler Kurmanci konuşuyorlar. Six Hesenu aşireti Kırmancki konuşurken, onun bir kolu olan „Bextiyaru“ Kurmanci konuşmaktadırlar.” Bu sözler, bazı aşiretlerin bir kısmının asimile olduğunu göstermiyor mu? Demezler mi “Mazgirt bölgesindeki Bomesuru aşireti durup dururken nasıl oldu da anadilini değiştirdi? Onların, Kürtlerin dilini öğrenip konuşması asimile olduklarını göstermez mi? Onlar Kureyşan (Kurêsu) aşiretinin pirlidir, diğer birçok aşiretin de ‘musır’larıdır, onlar Kürt dilini konuşup kendilerini Kürt olarak tanımlarken, taliplerini de Zaza olarak tanımlayabilirler mi, bu onların işine gelir mi?

Sunni Türklerin bandırası altında olan dışarıdakiler mi yoksa onlarla neredeyse hiç bir bağı olmayan Dersim mi asimilasyona yatkın bir zemin oluşturmaktadır? Dağlarda neredeyse diğer topluluklardan tecrit bir yaşam süren Dersimlilerin orijinalliği taşıdıkları tartışma götürmez bir realitedir diyen Y. K., bu söylemiyle, Dersim’in tam bağımsız bir bölge olmadığını, Osmanlı tahsildarlarının İç Dersim bölgesine kadar gelip “qamçur” denilen hayvan vergisini topladıklarını, Malatya’dan Herre-Werre konuşan Kırmanc hocaların İç Dersime kadar gelip Alevi Zazalara Kur’an ezberlettiklerini, Osmanlı askerlerinin İç Dersim’e kadar gelip ele geçirebildiklerini götürüp askerlik yaptıklarını, bu askerlerden bazılarının geri dönmediğini, bunlara Zazaca’da ağıt yakıldığını bilmiyor gözüküyor. Ayrıca bazı Dersimli Zazaların İstanbul’a çalışmaya gittiğini de, Zazaca “lawıka Silê Feqiri” ve “lawıka Koê Jivani” adlı türkülerini de duymamış gözüküyor. “*Teseliya mi kote şıune qurvetiye, suka Estemoli de kerde hemaliye* (çaresiz kaldım gurbete gittim, İstanbul şehrinde hamallık ettim).” diyor şair. İstanbul’a kadar giden bu şair, Kırmancılarla ve Türklerle hiç karşılaşmamış mı, onlardan hiç etkilenmemiş mi? Kendisi etkilenmişse, şair olduğuna göre, Dersim’de tecrit bir yaşam süren Alevi Zazalar üzerinde etkisi olmaz mı?

Yaşlılarımızın bana anlattığına göre İç Dersime kadar gelip hayvan vergisi toplayan Türk tahsildarlar zamanla Zazaca’yı öğreniyorlar. Bunlardan bir tanesi “qamçur” toplamak için geldiği bir köyde, köylülere Zazaca şöyle diyor: “*Ez se ke diar de vejın vanê ‘Ero verg ame.’* (Beni uzakta görünce ‘Ulan kurt geldi’ diyorlar)” Köylüler, Zazaca bilmiyor diye tahmin ettikleri tahsildarı gördüklerinde bu şekilde haberleşiyorlar, çünkü fazla “qamçur” vermemek için hayvanlarının bir kısmını saklıyorlar.

Yanyana ve bir arada yaşayan halkların dilleri de sosyal ve ekonomik ilişkiler vasıtasıyla birbirinden etkilenir. Çünkü Zazaca’da “goçeri” dediğimiz Kırmancılar hayvanlarını Pülümür ve Munzur dağlarındaki yaylalara kadar götürüp otlatıyorlardı. Öbür taraftan Kırmancça konuşulan köylerde çalışıp Kırmancça öğrenmiş yaşlılarımız vardı. O zamanlar insanlar fakir olduğu için komşu illerdeki köylere kadar gidip çabanlık yapıyorlardı.

Yavuz Dersimi Sünnileştiremedi, ama Dersimliler Yavuz’un Dersime gönderdiği Kırmancların etkisiyle kısmen de olsa, kendilerini Kırmancılara dahil etmeye başladılar. İşte Dersimli Alevi Zazaların içine düştüğü bu durum, asimilasyoncu Kırmancılar için ele geçmez bir fırsattır.

“...Bu örneklerin kendisi bile Dersim’de yalnızca dil ögesi ile bir kimliğin belirlenemeyeceğini açık bir şekilde ortaya koyuyor. Akriba ve hısımlar farklı dilleri konuşmaktadırlar.” diyen Y. K., diğer taraftan da “*Farklı dilleri konuşsalarda Kırmancılar Kurmanciye de İqardılar, mısayivdiler, kewraydılar.*” diyerek farklı diller konuşanların hepsini bir çırpıda Kırmanc yapmaktadır. Demek ki Dersimde büyük çoğunluk (%95) Zazaki konuşan Zazalar (Y. K.’nin söylemiyle “Kırmancılar”) olduğuna göre dil ögesi ile bir kimlik belirlenebiliyor.

Bir başka cümlesinde “*Dersim’de yıllarca Kırmancki ve Kurmanci, komşu köylerde barış içinde konuşuldu...*” diyen Y. K., bu köylerdeki Kürtlerin, Kırmancki, Kurmanci ayrımını yapmaksızın bu

kavramları Kürt dili için, Zazaki'yi de kendi komşularının dili için kullandıklarını bilmiyor mu? Değil komşu köylerde, aynı köyde yaşayan Kırmanc ve Zazalar vardır ki, bunlar dillerini birbirine karıştırmadan adlandırıyorlar. Böylesi köylerden tanıdığım arkadaşlar Kürtçe için Kırmancî tabirini kullanırken, Zazaca için Zazaki tabirini kullanmaktalar. Benim komşu köyüm (şimdi İnönü Mahallesi) 'Mılu'daki Zazaca konuşan Mıluz aileler, kendi komşuları olan Usvız aileleri Zaza olarak tanımlarken, kendilerini Kırmanc (Kırmanc, Kurmanc ayrımı yapmaksızın) olarak tanımlamaktalar. Mıluzular “*Zonê ma Kırmancîkiyo, hama ma nîka Zazaki qesey keme* (Bizim dilimiz Kırmancîdir, ama biz şimdi Zazaki konuşuyoruz)” derler. Y. K. Zazaca'ya “Kırmancî”, Kürtçe'ye de “Kurmancî” dediğine göre, belli ki Dersimin bu bahsettiğim köylerinden habersizdir.

Dersim'de Kürtçe öğrenip konuşan, diğer bir deyişle anadillerini değiştirip Kürtçe (Y. K.nın deyimiyle Kurmancî) konuşan aşiretler olduğuna göre, Kürtler'den etkilenmemişler, asimile olmamışlar denebilir mi? Öte yandan Türkiye Kürtleri dışında İran, Suriye ve Irak Kürtleri arasında da Kırmanc tabiri yaygın olarak kullanılmaktadır. Tüm bu gerçeklere rağmen “Dersim Kırmancî dili Kırmancîdir, Zazacılar türedi bizi kendilerinden sayıyorlar” demenin mantığı nedir?

“*Alevilik bağından dolayı Türkmen Aleviler ile kız alıp vermede hiç bir sorun yaşanmadı.*” diyen Y. K.ya sormak gerekir; Sünni Zazalarla kız alıp vermede sorun yaşandı mı? Dersim katliyamından sağ kurtulan Demeniz bir teyzenin bana anlattığına göre, Palo'da çobanlık yapan Demeniz Alo Zaza Palolu Sünni Zaza bir kadınla evleniyor. Yine o bölgeden gelip geçici bir süre Mılu köyüne yerleşen, orda evlendiği de söylenen ve Harçık'da arazi satın alan Cafo Zaza vardır. Öyle Y. K.nın hararetle dışladığı Sünni Zazaların, sanıldığı gibi aksine Dersimli Alevi Zazalarla kötü anıları yoktur. Yaşlılarımızın bana anlattığına göre; Silo Sur Sünni bir Zazayla “kemera guji” atıyormuş (gülle atma gibi bir spor). Yanılmıyorsam altın kabızalı olsa gerek, çok güzel bir silahı olan o Sünni Zazadan silahını kendisine vermesini istemiş. O da “Ben erkek değimliyim ki silahımı sana vereyim” demiş ve vermemiş. Onu takip eden Silo Sur, Şix Said olayını fırsat bilip onu öldürüyor ve o silahı alıyor.

Y. K., “*Dersim'in kimliği çok bileşenli kimlik (Patchworkidentität) olarak açıklanabilir. Bu bileşenler; Kızılbaşlık, dil (diller) ve bin yıllık kader birliğinin, iqrar'ın yarattığı aidiyat duygusudur. Bu üç bileşenin toplamı Dersim'in kimliğini oluşturur.*” derken, Dersimli Kırmancların (Kırdasların) özellikle genç kesimleri Alevi olmalarına rağmen Sünni Kırmanclarla arasındaki mezhep farklılığını önemsemediklerini, çünkü Kürt milliyetçi akımlarının etkisinde olduklarını, “biz Kürt değiliz” diyen Dersimlileri bölücü kabul etiklerini, Dersimi Kürdistanın bir parçası kabul ettiklerini, Dersim'in %95'inin konuştuğu Zazacayı Kürtçenin bir lehçesi sayıp Dersimlileri “anadil(!)” Kürtçe öğrenmeye teşvik ettiklerini, Türk kökenlilerin de Dersimlileri sonradan Kürtçe ya da Zazaca öğrenmiş Alevi Türkmen olarak gördüklerini unutmuş gözüküyor. Ayrıca Dersim'in %5'ini oluşturan bu Kırmanc milliyetçileri ile Türklerin her birinin kendini Dersim'de devlet yerine koyduğunu da unutmuş, ya da görmezlikten geliyor. Kaldı ki bunların zaten devletleri de vardır. Y. K.nın bunların kimliklerini koruma altına almasına gerek yoktur.

Y. K., “*Bu dil üzerinde bilimsel çalışma yürüten dilbilimciler başta O. Mann, Ludwig Paul olmak üzere alan çalışmalarını Çermik, Siverek ve Palu da yaptılar. Dogal olarak Zaza veya Dımli olarak adlandırdılar ve literatüre de böyle geçti. Daha sonra ise Türkler tarafından Zaza olarak adlandırılması sonucu Zaza ismi Dımliye baskın hale geldi.*” derken, Zaza isminin Dersimlileri kapsamadığını söylemek istiyor. Güneyli Zazaların Dersimli olduğunu kendisi söylüyor. Siverekli Zaza Şix Hesenanlar (Şix Hesenu) Pırlulu Şix Hesenanların kollarıdır, Mamekiye ve Koçgiri'deki bazı aşiretler de Palolu Zazaların kollarıdır. Dilbilimciler Çermik, Siverek ve Palo'da araştırma yapıp bunları Zaza veya Dımli olarak adlandırmışlarsa, ki Alevi Zazalar da kendilerini öyle adlandırıyorlar, bunlar Alevi Zazaların akrabaları olduğuna göre nasıl oluyor da onlar Zaza/Dımli oluyor, biz de Kırmanc oluyoruz? Öte yandan Çermik, Siverek ve Palo kendini Zaza olarak adlandırırsa tabii ki Türkler de, Kürtler de, dilbilimciler de onları Zaza olarak adlandıracaktır.

Y. K.nın “*Dersimde 90’lı yıllarda alan çalışması yapan Jacobson’u saymazsak dilbilimciler uğramadı bile. Kırmanc ismi yanılmıyorsa literatüre ilk onun tarafından geçildi.*” sözü doğru değildir.

- 1) Dilbilimci Dr. Zülfü Selcan Dersimlidir, onu ve bilimsel eserini neden görmezden geliyor?
- 2) Jacobson’un Zazaları kastederek kullandığı *Kırmanc* ismi ondan çok önceleri (17. yüzyılda Ahmed-i Xani, 1912 Soane vd.) Kürt adı olarak literatüre girmiştir.

Jacobson’un kitabına gelince; İngilizce orijinalinde *Kırmanc* ismi geçmediği gibi, Türkçesi de “Zazaca Okuma-Yazma El kitabı” diye geçmektedir. İkinci bir kitabı var ki, onu kastediyor sanırım; adı “Rastnustena Zonê Ma” diye geçiyor. Yukarılarda ki bölümlerde bazı atalarımızın dilleri nasıl birbirlerine karıştırdıklarını açıklarken, bu karışıklıktan olsa gerek, kendi dillerine “bizim dilimiz (zonê ma)” Kürtçeye de “herre-werre” dediklerinden bahsetmişim. Sadece bu değil, Kürt kızına “çêneka Herre-Werre” diyen yaşlılarımız da var ki, bu şekilde ki tabirler kabul görmez. Nasıl Y. K. bazı yaşlılardan duyduğu “*Kırmanc*” tabirini, işine geldiği için esas alıyorsa, Jacobson’un kitabını çeviren diğer Dersimli bir arkadaş da yaşlılardan duyduğu “zonê ma” tabirini esas almış. Bir başkası da “so-bê” tabirini esas alabilirdi. Jacobson’un bahsettiğim kitabının çevirmeni için: “... düzelten ve genişleten...” diyor. Her konuda olduğu gibi, dil ve dilbilgisi konularında da konunun uzmanı olmayanlar hata yapar.

Kitabın kapağındaki “Zonê Ma” tabiri, dilin adını bilmeyen yaşlılarımızın kullandığı bir tabirdir, onun altında parantez içinde küçük yazıyla geçen “*Kırmancki*” tabiri ise her ne kadar bazı yaşlılarımız tarafından kullanılmış ise de, Kürt dili için kullanılan bir tabirdir. Bu tabirler ilmi araştırmaya dayalı tabirler değil, çevirmenin veya diğer arkadaşlarının kendince doğru bulup Jacobson’un kitabına ekledikleri tabirlerdir.

Y. K.nın kendi içimizden çıkmış dilbilimcileri bir yana bırakıp, hatta yabancı bir dilbilimcinin “Zaza” tabiri geçen kitabını da saymayıp, sadece *Kırmancki* tabirinin de kullanıldığı kitabını referans alması ilginçtir. Y.K bir siyasi propagandacıdır. Ona göre bilim, işine gelmediği için doğru değil, benimseyip savunduğu ideolojiler doğrudur. Onun için burada dilbilimcileri hiçe sayıp, kendi ideolojisinin doğru olduğunu iddia etmektedir.

Y. K., “*Son olarak Dersimliler dışarıda inancını olduğu gibi kimliğini de gizleyerek yaşama stratejisi izlediler.*” diyor. Nasıl gizlediklerini de biliyor mu? Birmu Köyünden Xıdır Amcanın deyimiyle “biz *Kırmancız*” diyerek gizlemişler. Y. K. devamla “*Bu nedenle Kırmanc yalnızca Dersimin içinde kaldı*” diyor. Xıdır Amcanın Dersim’in dışına çıkarken “Biz *Kırmancız*” demesi, *Kırmanc*’in Yavuzla iş birliği yapan Kürtleri tanımlayan bir tabir olduğunu gösteriyor. Dolayısıyla da Dersim’in dışında kullanılmıştır. Dersim’in dışında Kürtlerin kendilerini tanımlamak için kullandıkları *Kırmanc* tabiri, Dersim’in içinde de Alevi Kürtler tarafından kendilerini tanımlamak için kullanılmıştır ve günümüzde de hâlâ kullanılmaktadır.

8. Y. K.nın amacı nedir?

Y. K.nın amacı nedir, şimdiye kadar kendi milleti için ne yapmıştır? Yukarıda, Y. K.nın ileri sürdüğü kavramları detaylı bir şekilde açıkladım. Gösterildi ki Y. K.nın halkımızın kimliğinden haberi yok. Y. K.; Türk solunun ideolojik ürünü olarak bir dönemin gündemindeki “devrimcilik, sosyalizm, komünizm, kızıl bayrak, kızıl ordu...” gibi söylemlere alışık ve “kızıl” a aşık biri olarak her ismin başına kızıl kelimesini koymayı tercih etmektedir. Zaza Aleviliğinde “kızıl” sözcüğünün karşılığı olarak herhangi bir sözcük geçmediğinden de selameti Alevi Zazaları inkar etmekte bulunmaktadır. Aşık olduğu “kızıl” sözcüğünden dolayı, Zaza topraklarının bir parçası olan Dersimi, keyfi olarak kendi ideolojisine uygun bir şekilde Kızılbaş Türklerin sığındığı çok kimlikli bir bölge, Dersim Aleviliğini de Türkleri çağrıştıracak şekilde “Kızılbaşlık” olarak tanımlamaktadır. Ancak Zaza ve Zazaca gerçeğini inkar etmenin kolay olmadığını anlamış olacak ki, son bir defa selameti Türkçe’den Zazaca’ya çeviri yapmakta bulunmuştur. Acemi çevirmen olduğu için de; dilin bir kültür ürünü olduğunu, her dilin mantığının farklı olduğunu, dolayısıyla çeviri yaparken her zaman kelime kelime çeviri yapılamayacağını düşünemediğinden “Kızılbaş” sözcüğünü komik bir şekilde “saresur” olarak Zazaca’ya çevirmiştir. Kendi icadı olan bu komik “saresur” ve saresuriye” gibi tabirleri sık sık kullanarak Zaza diline tam hakim olamayan Zaza gençlerine benimsetmeye çalışmaktadır. Zaza diline uymayan bu komik “saresur” ve “saresuriye” gibi uydurmalarını Munzur Haber gazetesinde “Kabe Saresuru ve Alewune Dêrsimo” (bak: Munzur Haber, 17.05.2004, Sayı 11, S. 7) başlığı altında bol bol kullanmıştır, ki Zazaca’da “Kabe Saresuru” diye bir tabir de yoktur. Dilimiz Zazaca, atalarımızın bize emanet ettiği en kıymetli hazinedir. Onu tahrif etmeye hiç kimsenin hakkı yoktur. Zaza halkı ve aydınları tarihi bir görev bilinciyle bu tür tahrifatlara asla müsaade etmezler. Dersim Zaza halkı hiçbir zaman “saresur” ve “saresuriye” gibi uyduruk tabirler kullanmamıştır, ama “Alevi” tabirini kullanmıştır ve özellikle “Zazaca” tabirini geçmişten günümüze kadar kullanmaktadır. Uşênê Seydi’n yakınlarıyla (yeğenleri ile) konuşmuşumdur; dilimizin *Kırmancki* değil, *Zazaki* olduğunu, *Kırmancki*’nin Kürt dili olduğunu kesin bir dille söylemektedirler. Y. K. kendisini sosyalist sayabilir, Türk sayabilir, Kürt sayabilir, Arap sayabilir veya Kızılbaş, Yeşilbaş, Karabaş da sayabilir, bu bizi alakadar etmez; Kendini istediği şekilde tanımlayabilir, fakat Dersim’de çoğunluk olan Zaza halkını inkar etmeye hakkı yoktur.

9. Y. K.nın Zaza düşmanlığı

Y.K. Dersim Federasyonu kurulmadan önce ‘Laser’ ve diğer adlar altında internetteki forumlarda Zaza düşmanlığı yapıyordu. Kürt milliyetçileriyle beraber Zaza aydın ve yurtseverlerine saldırıyordu ve Dersim’de Zaza olmadığını propaganda ediyordu. Dilimiz ve kültürümüz için değerli bir hizmet veren Radio Zaza yöneticisini de tehdit etmiştir: bakınız www.radiozaza.de .

Zaza düşmanlığının kökeni araştırıldığında aslında bu düşmanlığın Y. K.yla değil, Seyfi Cengizle 1990 yıllarında başladığı görülmektedir. S. Cengizi şahsen tanımam, yalnızca internetteki kafa karıştırıcı yazılarından tanırım.

S.C., Dersimde valilik yapan Edip Yavuz ve diğer Türk ırkçıları örnek alıp, *kafa karışıklığı yaratma metoduyla* Zaza halkını inkar ve asimile edip türkleştirmek istiyor (bak: Edip Yavuz, Tarih Boyunca Türk Kavimleri, Ankara 1968, 427 S.). S.C.in Dersimcilik ve Kızılbaşlık propagandasıyla yürüttüğü Zaza düşmanlığı ve Zaza inkarcılığı ile ilgili detaylı bilgi için bakınız: Alırıza Söylemez, Zaza Birliği Önündeki Engeller, Çime (Dergisi), Umar 9, 2008, Augsburg /Almanya, s. 14-31; Ayrıca internet yayını için bak: <http://www.sansaderesi.com/forum/index.php?topic=359.0> .

Y. K.nın yazdıkları S. Cengiz’in yazdıklarıyla karşılaştırıldığında Y. K.nın S. Cengiz’i taklit ettiği ortaya çıkmaktadır. Zaten ikisi de Köln’de Dersim derneğinde birara beraber çalışıyorlardı. Hatta gittiği okulun diploma çalışmasında uydurmacı, tahrifçi ve propagandacı S.C.i ,tarihçi’(!) diye kaynak göstermiştir. Y.K. bilimle siyasi propagandayı birbirinden ayıdetmeyip karıştırıyor.

Tuhaf bir şekilde, Y. K. da yalan ve uydurma makinesi S. C.i taklit edip çeşitli nesne veya şahıs isimlerinin başına veya sonuna “kızıl” sözcüğünü ekleyip yeni isimler uydurduktan

sonra onları Zazaca'ya çevirmekteler. Bu da onları gülünç ve komik bir duruma düşürmekten başka bir işe yaramıyor. S. C. "Desmala Sure"deki "Dersim'in seceresi (16.05.2009)" adlı yazısında bilinçli olarak bir hayli kafa karışıklığı yarattıktan sonra "Dersim Kızılbaş geleneklerindeki adların tarihsel karşılıkları" alt başlığı altında; asimile olmamış her Dersimlinin çok iyi bildiği "Kalmemê Sırı" ve "Bava Mansur" adlı şahısların isimlerini tahrif ederek "Kızıl Kalmem" ve "Kızıl Bava" anlamını verecek şekilde "Khalemamsor" ve Bava Sur" şeklinde değiştirmiştir. "sor" Kürtçe'de "kızıl" demek iken, "sur" da Zazaca'da "kırmızı" ya da "kızıl" demektir. Sanırım bundaki amaç; biri Kürt biri de Zazaymış intibası yaratarak, uyduruk "Dersim kimliği" propagandasına zemin hazırlamaktır. Ayrıca "desmale" Zazaca'da mendil demektir ve insanlar mendili burnunu silmek için kullanırlar. Ben, insanların burunlarını kızıl bir mendille sildiklerine hiç tanık olmadım. Mendil genellikle beyaz, ya da beyaza yakın tonlardaki renklerde olur, ama S. C. ideoloji gereği o kadar şaşırmış ki, herşeyi kızıl görüp, "desmale"nin sonuna da "sur" ekleyerek "desmala sure", yani "kızıl mendil" şekline sokmuş. Bunu da sanırım "desmale"nin Zazaca'da bayrak olabileceğini düşünüp, aklınca komünist ideolojide sembol olan 'kızıl bayrak' yakıştırmaları için yapmıştır.

Bu "Kızıl" bir zamanlar "bağımsız Türkiye, sosyalist Türkiye, Alevi Sünni bir olsun faşistler kahr olsun" sloganlarını atıp Türkçülük yaparak halkları inkar ederken, Alevi derneklerinin ortaya çıktığı ve "sosyalizm, komünizm, kızılbayrak" gibi söylemlerin gündemden düştüğü günümüzde de bunun yerine "Zazalar Sünnidir, Dersimliler Kızılbaş" propagandasını yaparak ideolojilerine uygun bir şekilde uydurdukları "Dersim kimliği, Dersim milleti" gibi sahte tanımlamalarına zemin hazırlamaktalar.

Günümüzde Zaza halkımızın yetişmiş bilim adamları da vardır: Almanya'da yetişen Dr. Zilfi Selcan, Dr. Hüseyin Çağlayan, Dr. Kahraman Gündüzkanat, Dr. Daimi Cengiz. Bunlar henüz yeni gelişen Zaza Bilimini temsil etmekte. Zaza bilimi bunların değerli çalışmalarıyla dilbilimi, politoloji, eğitim ve edebiyat dallarında artık kısmen üniversitelerde de temsil edilmektedir. Y.K. yaptığı faaliyette halkımızın dili, tarihi ve kültürüne tamamen yabancı, bir katkısı olmamış ve hiçbir alakası olmayan yabancılara davet edip tapıyor, fakat halkın kimliğini değerli çalışmalarında işlemiş, dünyaya tanıtmış Zaza bilimadamlarına karşı cephe alıp aleyhinde düşmanca propaganda yapıyor. Nedir bu halkına karşı düşmanlık! Peki Y.K. kime hizmet ediyor?

Y. K. siyasi ideolojik uydurmalardan yana değil, bilimden yana olmalıdır. Çünkü ideolojiler geçici, bilim kalıcıdır. O kendi halkından yana olmalıdır. Atalarımız Zazaca'da "*İson isonê ho nêzereno*" derler. Y. K. bu söylemleri esas almalıdır, Zaza düşmanlığını bırakmalıdır. Y. K.'nin yeri, Orta Asya'dan gelen fetihçilerin yanı sıra değil, Alevi Zaza halkının yanındır. Dersim Zaza halkının Aleviliği, 1514 yılında ortaya çıkan Kızılbaşlıkla başlamıyor. Y. K. Türkçe'den çeviri yapacağına, kendi halkının söylemlerini esas almalıdır. Atalarımızın bize miras bıraktığı, yolumuzu aydınlatan zengin bir dilimiz ve kültürümüz vardır. Y. K. atalarımızın büyük bir tecrübeye dayalı şu sözlerini kulağına küpe etmelidir: 1. *Keşi zur ra çê nêvirasto*. 2. *Dêso rast coru nêrijino*.

Bizi sevmeyen ve istemeyenler ne kadar uğraşırlarsa uğraşsınlar, Zaza genç, aydın ve yurtseverleri mücadelesine devam edecek ve haklarını alacaklardır. Zaza halkımız, hangi inançtan ve dilden olursa olsun hiçbir milletin varlığını inkar etmez, kendisinin inkar edilmesini de asla kabul etmez. Zaza halkı diğer halklarla barış içinde ve insan onuruna en uygun rejim olan demokrasi rejimi içinde serbest yaşamak ister. Son zamanlarda, bizim kendi halkımıza ve dilimize Zazaca'ya sahip çıkmamızı ırkçılık sayıp faaliyet yürütenlerin amacı; "Dersim milleti" ya da "saresuriye" gibi sahte kimlikler uydurup asıl kimliğimizi yok etmektir.

Asıl kimlik mi, uyduruk kimlik mi? Hangisine sahip çıkacağız? Tabii ki Zaza halkının kendi tarihi vardır; kendi dili, tarihi ve kültürüne dayalı köklü bir kimliği vardır; işte bu asırlar boyunca süren tarihimize dayalı Zaza kimliğimize sahip çıkacağız.

Mamekiye 31.01.2010